

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1527/2020, ECLI:CZ:NS:2021:25.CDO.1527.2020.1

Číslo: 30/2022

Právní věta:

Pachatel úmyslného násilného trestného činu, jímž bylo po přechodnou dobu porušeno zdraví oběti, je povinen odčinit duševní útrapy osob oběti blízkých, které újmu jí způsobenou pociťují jako osobní neštěstí, jež nelze odčinit jinak.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.05.2021

Spisová značka: 25 Cdo 1527/2020

Číslo rozhodnutí: 30

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Nemajetková újma (o. z.)

Předpisy: § 2959 o. z.
§ 2971 o. z.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalované proti rozsudku Krajského soudu v Plzni, ze dne 6. 2. 2020, sp. zn. 10 Co 382/2019.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Chebu rozsudkem ze dne 25. 10. 2019, č. j. 12 C 240/2019-50, žalované uložil zaplatit žalobkyni 120 000 Kč s 10% ročním úrokem z prodlení z této částky od 26. 8. 2019 do zaplacení, nahradit žalobkyni náklady řízení a zaplatit České republice soudní poplatek. Ve sporu o náhradu nemajetkové újmy způsobené pokusem žalované o vraždu dcery žalobkyně vyšel ze zjištění, že žalovaná ve věku patnácti let dne 28. 8. 2016 bez zjištěné příčiny zaútočila nejprve škracením a pak nožem na též patnáctiletou dceru žalobkyně (svou kamarádku) s prokázaným úmyslem ji zabít. Způsobila jí těžká bodná a řezná zranění na krku, tváři, paži a na zádech a k úmrtí oběti nedošlo jen proto, že šťastnou náhodou nebyla při útoku zasažena průdušnicí, tepna či žíla vyživující mozek a oběť nevykrvácela díky včasnému lékařskému zákroku. Tomu napomohlo i to, že oběti se podařilo pokračování v útocích zabránit slibem, že žalovanou neoznačí jako pachatelku. Žalovaná byla uznána

vinnou proviněním pokusu vraždy, trestním opatřením jí bylo uloženo nepodmíněné odnětí svobody v trvání třiceti měsíců a dne 3. 10. 2018 byla z výkonu trestu podmíněně propuštěna se zkušební dobou v délce pěti let. Žalobkyně byla tímto útokem šokována, zpočátku nebylo jisté, jestli dcera útok přežije, bála se o její život a bojí se o ni dosud, zejména o její další psychický i fyzický vývoj vzhledem k následkům útoku. O poškozenou pečovala po jejím propuštění z nemocnice celý měsíc, obě měly velké psychické problémy, dceru pronásledovaly děsivé sny. I po zotavení dcera trpí psychickými problémy, bolestmi páteře a migrénami, také ji trápí jizvy, které útok zanechal. Po zotavení z útoku v roce 2017 se odstěhovala od žalobkyně, kde žila do té doby, do CH. k otci, protože se nechtěla ve svém bydlišti a při dojíždění do školy v CH. setkávat s příbuznými žalované. Žalobkyně, která nemá možnost se také odstěhovat, tak byla připravena o soužití s dcerou, byť se s ní nadále podle možností stýká. Okresní soud uzavřel, že žalovaná za duševní útrapy žalobkyně odpovídá podle § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“), s tím, že nárok by byl případně opodstatněn i podle § 2910 o. z. S odkazem na judikaturu dovolacího soudu k náhradě nemajetkové újmy druhotné oběti reprezentovanou rozsudkem ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. [25 Cdo 894/2018](#), publikovaným ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 85/2019, dovodil, že odpovídající náhradou nemajetkové újmy by byla částka 291 137 Kč, tedy desetinasobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců za rok předcházející útoku (za rok 2015), zvýšený o deset procent z důvodu mimořádně úzkého vztahu žalobkyně a poškozené. Domáhala-li se proto žalobkyně zaplacení jen 120 000 Kč, shledal okresní soud její nárok v této výši zcela důvodným. Námitku žalované o likvidačních důsledcích náhrady pro ni a její rodinu pokládal za nedůvodnou, když vzal v úvahu nejen současnou situaci žalované, která studuje, ale i její věk a příjmové perspektivy do budoucna. Přihlédl k tomu, že žalovaná neposkytla žalobkyni ani její dceři žádné zadostiučinění.

2. Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 6. 2. 2020, č. j. 10 Co 382/2019-72, k odvolání žalované potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a rozhodl o nákladech odvolacího řízení. Vyšel ze skutkových zjištění okresního soudu a ztotožnil se i s jeho závěrem, že věc je třeba posoudit podle § 2959 o. z. Vzhledem k tomu, že žalovaná své odvolací námitky založila na výkladu § 2958 o. z., vysvětlil, že ustanovení § 2958 o. z. upravuje nároky primárních obětí, ustanovení § 2959 o. z. nároky osob, které utrpěly nemajetkovou újmu úmrtím nebo zvláště závažným poškozením zdraví obětí sekundárních, osob jim blízkých. Žalobkyně je druhotnou (sekundární) obětí a svůj nárok zakládá na vlastním duševním utrpení, které jí přineslo poškození zdraví primární oběti – její dcery. Při výkladu § 2959 o. z. zaujal odvolací soud názor, že podle daného ustanovení by měla náhrada nemajetkové újmy být přiznávána druhotným obětem nejen při nejtěžších zdravotních postiženích primárních obětí, které sekundárním obětím přinášejí srovnatelné následky jako úmrtí primárně poškozeného (ochrnutí, postižení mozku, závažné trvalé zdravotní postižení), jak uzavřel Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. [25 Cdo 4210/2018](#), ale též v případech, kdy dočasné (relativně krátkodobé) závažné postižení zdraví primární oběti vyvolá u sekundární oběti vážné obavy a duševní utrpení. Odvolací soud je přesvědčen, že závažnost poškození zdraví primární oběti, případně trvalost negativních následků na jejím zdraví by pak měla mít vliv na výši náhrady. Ačkoli dovolací soud ve shora citovaném rozsudku vyjádřil názor, že odčinění duševních útrap sekundárních obětí vyvolaných přechodnou poruchou zdraví jejich blízkých osob by bylo možné na základě § 2971 o. z. za splnění tam stanovených podmínek, výkladový komentář k § 2971 o. z. dovozuje, že dané ustanovení upravuje jen nároky sekundárních obětí, které nejsou osobami blízkými obětí primárních. Odvolací soud k tomu odkázal též na obsah článku “Kdy vzniká nárok na náhradu za duševní útrapy způsobené ublížením na zdraví blízké osobě?”, publikovaný dne 4. 12. 2019 na stránce www.epravo.cz, z něhož vyplývají obdobné závěry. Soud uzavřel, že mají-li jiné než blízké osoby podle § 2971 o. z. v obdobném případě mít právo na odčinění jejich duševních útrap, pak tím spíše by měl být nárok žalobkyně odůvodněný podle § 2959 o. z., případně § 2971 o. z., a to s přihlédnutím k tomu, že žalobkyně nejen čelila náhlé a vážné obavě o život nezletilé dcery, ale byla nucena vyrovnat se s tím, že její dcera byla obětí násilného činu, pokusu o vraždu, což v žalobkyni nepochybně muselo

vyvolat pocit osobního neštěstí. Odvolací soud se proto ztotožnil nejen se závěrem okresního soudu, že nárok žalobkyně je po právu, ale i s úvahou okresního soudu o odpovídající výši finančního zadostiučinění, které přesahuje žalobkyní požadovanou částku. Na odůvodnění rozsudku okresního soudu o výši náhrady zcela odkázal.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

3. Proti výroku rozsudku odvolacího soudu o věci samé podala žalovaná dovolání, jehož přípustnost spatřuje v tom, že odvolací soud při stanovení výše náhrady nemajetkové újmy nerespektoval judikaturu dovolacího soudu, neboť nepostupoval podle zásad nastíněných v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. [25 Cdo 894/2018](#), nezohlednil všechny okolnosti na straně žalobkyně i žalované, nepřistoupil ke srovnání požadované náhrady s obdobnými případy a nevzal v úvahu, že žalovaná uznala svou odpovědnost vůči primární oběti a částka 120 000 Kč je pro ni likvidační. Odvolací soud podle žalované neměl nárok přiznat zcela, mohl jeho výši upravit a přiznat menší částku. Žalovaná navrhla, aby dovolací soud zrušil rozsudek odvolacího soudu i soudu prvního stupně a věc vrátil okresnímu soudu k dalšímu řízení.

4. Žalobkyně navrhla zamítnutí dovolání jako nedůvodného. Ztotožnila se s právním posouzením věci okresním i odvolacím soudem, poukázala na to, že žalovaná se domáhala aplikace na věc zcela nepřiléhavého ustanovení § 2958 o. z., a konstatovala, že žalovaná se jí ani její dceři nikdy nepokusila ani omluvit či alespoň vyjádřit lítost.

III.

Přípustnost dovolání

5. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou – účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupeným advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř. a je přípustné podle § 237 o. s. ř. pro řešení otázky právního posouzení nároku na odčinění duševních útrap spojených s přechodnou zvláště závažnou újmou na zdraví blízké osoby, která za daných skutkových okolností nebyla dosud dovolacím soudem řešena. Dovolání není důvodné.

IV.

Důvodnost dovolání

6. Nesprávné právní posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

7. Podle § 2894 odst. 2 o. z. nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvláště zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu.

Podle § 2910 o. z. škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.

Podle § 2959 o. z. při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní utrapy manželů, rodičů, dětí nebo jiných osobě blízké peněžitou náhradou, vyvažující plně jejich utrpení.

Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

Ustanovení § 2910 o. z. ukládá každému, kdo zaviněně porušil zákonnou povinnost, nahradit poškozenému, co tím způsobil. Nemajetková újma na absolutních právech způsobená porušením jakékoli zákonné povinnosti podle § 2910 věty první o. z. se nahrazuje pouze v těch případech, stanoví-li to výslovně zákon nebo je-li to mezi stranami sjednáno (§ 2894 odst. 2 o. z.). Zasáhne-li škůdce zaviněným porušením zákonné povinnosti do práva na život a zdraví primární oběti s následkem její smrti nebo zvláště závažného ublížení na zdraví, nahradí osobám jí blízkým jejich duševní útrapy tímto jednáním vyvolané (§ 2959 o. z.). Dovolací soud již v rozsudku ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. [25 Cdo 4210/2018](#) (ústavní stížnost proti němu byla zamítnuta nálezem Ústavního soudu ze dne 16. 2. 2021, sp. zn. [I. ÚS 3449/19](#)), přijal závěr, že při vymezení pojmu „zvláště závažné ublížení na zdraví“ nutno vycházet zejména ze závažnosti následků primární oběti. Půjde zpravidla o ta nejtěžší zdravotní poškození, zejména o kómatické stavy, závažná poškození mozku či o ochrnutí výrazného rozsahu, tj. o následky srovnatelné s usmrcením osoby blízké, kdy duševní útrapy sekundárních obětí dosahují určité vyšší intenzity. Jedná se o duševní útrapy (smutek, pocity zoufalství a beznaděje, strach) spojené s vědomím, že tato osoba byla trvale vyřazena z většiny sfér společenského uplatnění a změnila se v osobu trpící výjimečně nepříznivým zdravotním stavem. Kromě případů s nejzávažnějšími následky může jít i o případy velmi těžkých zranění, která budou primární obětí po delší dobu ohrožovat na životě nebo po delší dobu zatěžovat výrazně nepříznivým zdravotním stavem, což bude mít citelný dopad do osobnostní sféry blízkých osob, a jejich duševní útrapy tak budou do té míry intenzivní, že musí být odškodněny i přesto, že následky zranění nebudou nejtěžší. V citovaném rozsudku však dovolací soud dále dovodil, že došlo-li u primární oběti k přechodnému stavu poruchy zdraví, kterou nelze podřadit pod § 2959 o. z., lze duševní útrapy sekundární oběti odčinit podle § 2971 o. z. za splnění v něm stanovených podmínek.

Podle § 2971 o. z. odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

8. Z citovaného ustanovení nelze dovodit, že by mělo zakládat nároky jen primárním obětím či nároky těm sekundárním (druhotným) obětím, které nejsou osobami blízkými primární oběti; naopak hovoří výslovně o právu „každého“, pro nějž vzhledem k výjimečným okolnostem případu dosahuje způsobená újma takové intenzity, že ji lze označit již za osobní neštěstí, které nelze odčinit jinak, než poskytnutím přiměřené náhrady. Komentářová literatura je ve výkladu § 2971 o. z. nejednotná. Bezouška je toho názoru, že k uplatnění nároku podle § 2971 o. z. jsou aktivně legitimované sekundární oběti, které nejsou osobami blízkými oběti primární, s tím, že nároky osob blízkých upravuje § 2959 o. z. [viz Bezouška, P. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1753]. Melzer dokonce dospívá k výkladu, podle něhož § 2971 o. z. zřejmě vůbec nezakládá nároky sekundárním obětím, neboť uvádí, že duševní útrapy osob blízkých v případě smrti a závažného poškození zdraví primární oběti upravuje § 2959 o. z. a duševní útrapy osob, jež nejsou osobami blízkými, jsou buďto tak intenzivní, že působí druhotným obětím újmu na jejich vlastním zdraví, a pak jsou odškodnitelné podle § 2910, 2956 o. z. (jsou-li objektivně přičitatelné ve vztahu k jednání škůdce), nebo nejsou tak intenzivní, aby poškodily zdraví sekundární oběti, a pak jde o nenahraditelnou újmu, kterou musí nést každý sám (viz Melzer, F. in Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv: Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1104). Naproti tomu Pašek zastává jednoznačné stanovisko, že „za splnění podmínek § 2971 o. z. má právo na náhradu i každý, kdo způsobenou újmu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit. Jde o tzv. reflexní újmu, která postihuje druhotnou (sekundární) obětí škůdceva činu. Tou může být zejména osoba blízká

poškozenému. Není však vyloučeno, aby v určitých případech jako osobní neštěstí pocítoval způsobenou újmu i ve vztahu k poškozenému cizí svědek škodní události, kterého přítomnost u ní hluboce zasáhla a způsobila mu duševní otřes.“ Současně Pašek konstatuje, že komentované ustanovení se nepoužije v případech, kdy je založena zvláštní úprava náhrady nemajetkové újmy, mimo jiné i ve vztahu k druhotné oběti při odčinění duševních útrap při usmrcení nebo závažném ublížení na zdraví (viz Pašek, M. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 3138).

9. Žádný ze dvou prvně uvedených názorů nedává odpověď na otázku, zda ti, jimž jiné než zvlášť závažné poškození zdraví jim blízkých osob způsobilo duševní strádání, mají právo na náhradu nemajetkové újmy či nikoli, pokud ano, podle jakého ustanovení, a pokud ne, z jakého důvodu. Opomíjení nároků těchto sekundárních obětí – osob blízkých pokládá Nejvyšší soud za neodpovídající dikci zákona, za nesystémové a v konečném důsledku nespravedlivé. Dovolací soud proto shodně s posledně jmenovaným komentářem zastává názor, že právo na náhradu nemajetkové újmy mají i sekundární oběti, jež jsou osobami blízkými obětí primárních, jestliže okolnosti případu neumožňují odčinění jejich útrap podle § 2959 o. z., avšak odpovídají skutkové podstatě § 2971 o. z. Proto pachatel úmyslného násilného trestného činu, jímž bylo po přechodnou dobu porušeno zdraví oběti, je povinen odčinit duševní útrapy osob oběti blízkých, které újmu jí způsobenou pocíťují jako osobní neštěstí, jež nelze jinak odčinit.

10. V daném případě žalovaná způsobila újmu úmyslným trestným činem, pokusem vraždy, který nebyl dokonán jen šťastnou shodou okolností, a žalobkyně tuto újmu, způsobenou její dceří, zcela důvodně trvale pocíťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit. Je nutno zdůraznit, že daná věc je po skutkové stránce významně odlišná od věci sp. zn. [25 Cdo 4210/2018](#), v níž bylo dítě dočasně vážně poškozeno na zdraví při dopravní nehodě vozu řízeného jeho babičkou, tedy při neúmyslném nehodovém ději, zatímco v nyní posuzovaném případě šlo o úmyslný a brutální fyzický útok. Není ani třeba nějaké mimořádné intenzity vztahu mezi matkou a dítětem k tomu, aby vědomí, že dítě bylo vystaveno násilnému útoku provázenému trýznivými obavami a reálným nebezpečím smrti, pronásledovalo matku po zbytek jejího života. Proto lze uzavřít, že žalobkyně splňuje podmínky § 2971 o. z. pro přiznání náhrady nemajetkové újmy spojené s poškozením zdraví její dcery.

11. Námitky žalované proti způsobu stanovení výše finančního zadostiučinění jsou nedůvodné, byť totiž odvolací soud k otázce výše náhrady odkázal na odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně, ten se stanovením výše náhrady zabýval pečlivě a své rozhodnutí podrobně a logicky odůvodnil, lze tak vycházet z toho, že důvody soudu prvního stupně vzal odvolací soud za své. Jak ustanovení § 2959 o. z., tak ustanovení § 2971 o. z. jsou právními normami s relativně neurčitou hypotézou, tedy právními normami, které přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy z předem neomezeného okruhu okolností. Úvahu odvolacího soudu ohledně výše náhrady za duševní útrapy spojené s vážným poškozením zdraví osoby blízké by v rámci dovolacího řízení bylo možno revidovat, jen pokud by byla zjevně nepřiměřená. O takový případ se v dané věci nejedná. Odvolací soud pro své rozhodnutí vzal v úvahu všechny rozhodné skutečnosti a okolnosti případu, které v řízení vyšly najevo, žádnou nepominul a jeho úvaha neobsahuje žádný logický rozpor. Závěr odvolacího soudu, že nárok na zaplacení 120 000 Kč žalobkyni je důvodný, je tedy v souladu se zásadami vyjádřenými v dovolatelkou citovaném rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. [25 Cdo 894/2018](#), navíc odpovídá i podmínkám § 2957 o. z., jenž předpokládá, že výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu bude odrážet i případnou existenci okolností hodných zvláštního zřetele, mezi něž může patřit i obava o život primární oběti, a zakládá důvod ke zvýšení náhrady v případech úmyslného zavinění škůdce.

12. Další dovolací argumentace žalované směřuje proti skutkovým závěrům odvolacího soudu o existenci duševních útrap žalobkyně, které žalovaná nepokládá za prokázané. Podle žalované nebylo

prokázáno, že by žalobkyně trpěla psychickými problémy, žádné jí nebyly diagnostikovány. Takové námitky postrádají charakter právní otázky, kterou by měl dovolací soud řešit (§ 241a odst. 1 o. s. ř.), nesměřují proti právnímu posouzení věci odvolacím soudem, nýbrž jen proti zjištěnému skutkovému stavu, čímž však nelze přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř. založit. Fakticky se jimi totiž dovolatelka domáhá přehodnocení skutkového závěru, jenž je pro právní posouzení věci odvolacím soudem rozhodující, a to že úmyslné těžké poškození zdraví dcery násilným útokem pocítovala žalobkyně jako duševní útrapy a osobní neštěstí. Medicínsky diagnostikované následky na zdraví sekundárního poškozeného nejsou podmínkou pro aplikaci § 2971 o. z., prožitek osobního neštěstí nemůže být ztotožňován s psychickým onemocněním.

13. Dovolací soud proto dovolání žalované ze všech shora uvedených důvodů jako nedůvodné zamítl podle § 243d písm. a) o. s. ř.